

แนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุจากภาระให้เป็นพลัง กรณีศึกษาเทศบาลนครรังสิต *

The Development of the Elderly as a Burden to Power:
Case Study of Rangsit City Municipality

ณัฐจิตตา เทวเลิศสกุล (Nuttitta Devalersakul) **

วณิภา ศิริวรสกุล (Wanida Siriwarakoon) ***

ชัชสรณ์ รอดยี่ม (Chartsarun Roadyim) ****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัญหาและอุปสรรค 2) ศักยภาพ 3) ความต้องการในการพัฒนาศักยภาพ และ 4) แนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุจากภาระให้เป็นพลังในเขตเทศบาลนครรังสิต การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นายกเทศบาลนครรังสิต 1 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 4 คน และผู้สูงอายุเทศบาลนครรังสิต 32 คน รวมทั้งสิ้น 37 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และการบรรยายเชิงพรรณนา ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ปัญหาและอุปสรรคของผู้สูงอายุ (1) ด้านบุคลากร คือ บุคลากรในการดูแลผู้สูงอายุไม่เพียงพอ (2) ด้านงบประมาณ คือ การจัดงบประมาณในการดูแลผู้สูงอายุยังไม่ครอบคลุมต่อความต้องการของผู้สูงอายุ (3) ด้านการบริหารจัดการ คือ อำนาจหน้าที่ของเทศบาลนครรังสิตมีข้อจำกัดที่ไม่ครอบคลุมการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุในบางเรื่อง (4) ด้านร่างกาย คือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีร่างกายไม่ค่อยแข็งแรง และอาการเจ็บป่วย (5) ด้านจิตใจและอารมณ์ คือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความหงุดหงิดจากปัญหาสุขภาพ และปัญหาสภาพแวดล้อม (6) ด้านครอบครัวและสังคม คือ ปัญหาเศรษฐกิจที่ต้องดิ้นรนทำกินจนไม่มีเวลาปฏิสัมพันธ์กันในครอบครัว และ (7) ด้านรายได้และสวัสดิการ คือ รายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย

2. ศักยภาพของผู้สูงอายุ (1) ด้านทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ คือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความคิดที่เป็นระบบ มีประสบการณ์ มีความรู้ มีความคิดเป็นผู้นำ และมีการสื่อสารที่ชัดเจนพอสมควร (2) ด้านการทำงาน คือ ผู้สูงอายุเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญมาช่วยทำงานพัฒนาชุมชน และ (3)

* วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
(Thesis of Master of Public Administration (Public Administration), PHRANAKON RAJABHAT UNIVERSITY)

** นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
(Student of Master of Public Administration (Public Administration), PHRANAKON RAJABHAT UNIVERSITY)

*** ดร. ประจักษ์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
(Dr. of Faculty of Humanities and Social Sciences, PHRANAKON RAJABHAT UNIVERSITY)

**** ดร. ประจักษ์คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
(Dr. of Faculty of Management Science, PHRANAKON RAJABHAT UNIVERSITY)

ด้านการมีส่วนร่วมและการอยู่ร่วมกันในสังคม คือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความยินดีมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

3. ความต้องการของผู้สูงอายุ (1) ด้านร่างกาย คือ ต้องการศูนย์สุขภาพ และการดูแลตรวจสุขภาพ อย่างสม่ำเสมอ (2) ด้านการพัฒนาความรู้ คือ ต้องการการอบรมให้ความรู้ด้านต่างๆ (3) ด้านรายได้และสวัสดิการสังคม คือ ต้องการรายได้จากเบี้ยยังชีพที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และ (4) ด้านครอบครัวและสังคม คือ ต้องการให้ลูกหลานดูแลเอาใจใส่ตนอย่างใกล้ชิดทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

4. แนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุจากภาระให้เป็นพลัง (1) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ คือ การจัดกิจกรรมสันทนาการให้กับผู้สูงอายุ (2) ด้านอาชีพ คือ การเชิญวิทยากร อาจารย์สอนอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ และ (3) ด้านการบริหารจัดการ คือ การจัดตั้งชมรม 11 ชมรม มีประธานชมรมเป็นตัวแทนประสานงาน

Abstract

This research aimed to study 1) identify problems and obstacles 2) the elderly capability 3) the need to elderly capability development and 4) to study an approach the elderly capability development as a burden to power of Rangsit City Municipality. This qualitative research was conducted by using In-depth interviews of 37 specifically selected samples with 1 Mayor of Rangsit City Municipality, 4 Village Health Volunteer and 32 elderly from 32 community of Rangsit City Municipality., the content analysis and descriptive method were applied. The research findings were found that:

1. The problems and obstacles of elderly; (1) The personnel is not enough staff to take care for the elderly, (2) the budget is the budget of the elderly do not cover the needs of the elderly, (3) the management of the authority of Rangsit City Municipality that apply to cover the welfare of the elderly, (4) the body is most elderly are physically very strong and illness, (5) mental and emotional frustration is that most elderly with health problems and environment issues, (6) The family is the economic and social struggles do not take time together in family interaction and (7) the income and welfare income is not balanced with expenditure.

2. The elderly capability of elderly; (1) the basic skills needed to learn that most of the elderly are thought to have knowledgeable, experienced as a thought leader and communicated clearly enough, (2) the work is a little older to use knowledge, expertise to help community development work and (3) the participation and coexistence in society is that most elderly are happy to participate in the development of society and participate in the activities of the community.

3. The need to elderly capability development; (1) the body is like a health center and routine care, (2) the development of the training is to provide knowledge in various fields, (3) revenue and social welfare is in need of an adequate pension income for life and (4) the family and society is needed to care for their children closely, both physically and mentally.

4. An approach the elderly capability development as a burden to power; (1) the participation of the elderly was organized recreational activities for the elderly, (2) professional is invited, professional instructors teach the elderly, and (3) the management of the clubs representing 11 clubs with club president coordination.

บทนำ

ประเทศไทยเรามีอัตราการเกิดที่ค่อนข้างสูงมาตลอดตั้งแต่สมัย จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ที่มีนโยบายให้เพิ่มจำนวนประชากร ตัวอย่างเช่นการส่งเสริมให้คุณแม่ที่มีลูกมากได้รับรางวัล เพราะมองว่าจำนวนประชากรมากจะทำให้ประเทศพัฒนา เป็นประเทศใหญ่แบบตะวันตกได้ จึงส่งผลให้อัตราการเกิดของประชากรสูงมาก จนส่งผลให้อัตราการเกิดของประชากรสูงมาก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2512-2514 รัฐบาลในสมัยนั้นมีการรณรงค์โครงการของกระทรวงสาธารณสุข “โครงการวางแผนครอบครัวลูกมากยากจน” โดยกระทรวงสาธารณสุขได้รณรงค์โครงการวางแผนครอบครัว ในขณะที่คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้จัดตั้งโครงการบริการวางแผนครอบครัวชุมชน ประมาณปี พ.ศ. 2514 ภาครัฐก็ลูกมากยากจน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากร คือ มีจำนวนประชากรที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) 1.5 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 5.40 ของประชากรทั้งหมด โดยมีค่าเฉลี่ยของประชากร 68.40 ปี และพบว่าอีก 40 ปีต่อมา ในปี พ.ศ. 2543 จะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็น 9.7 ล้านคน เมื่อเปรียบเทียบประชากรทั้งหมดและในปี พ.ศ. 2553 พบว่า ยังมีจำนวนผู้สูงอายุถึงร้อยละ 11.80 โดยค่าเฉลี่ยอายุประชากรเพิ่มมากขึ้นเป็น 34.7 ปี นอกจากนี้จำนวนผู้สูงอายุยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อันเนื่องมาจากความเจริญของการแพทย์และการใส่ใจสุขภาพของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553: ออนไลน์) ซึ่งสถานการณ์ที่ประเทศไทยกำลังเผชิญนี้เรียกว่า การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ หมายความว่า มีประชากรที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุคือ มีอายุมากกว่า 50 ปี ถึงร้อยละ 11.50 ของประชากรทั้งหมด

สำหรับประเทศไทย “ผู้สูงอายุ” ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่า 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย ผู้สูงอายุเหล่านี้เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถที่ได้มีการสั่งสมกันมามากมายตลอดชีวิต เมื่ออายุมากขึ้นสภาพร่างกาย จิตใจ ตลอดจนการดำรงอยู่ในสังคมของผู้สูงอายุ จะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวัยอื่น เนื่องจากมีความเสื่อมสภาพของการทำงานของระบบต่าง ๆ ที่ร่างกาย โดยเฉพาะระบบประสาท ระบบหัวใจ ระบบต่าง ๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ มักจะเกิดขึ้นช้า ๆ ในภาวะปกติของวัยของระบบต่าง ๆ ยังทำหน้าที่ได้ปกติ แต่ในภาวะบีบคั้นไม่ว่าจะเกิดอารมณ์ทางร่างกายหรือทางสังคมจะทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถรักษาสภาวะสมดุลของร่างกายไว้ได้ ทำให้เกิดอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ ผู้สูงอายุจึงจำเป็นต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษทั้งอาหารการกิน ความเป็นอยู่ การรักษาตัว การตรวจสุขภาพ สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย

ตลอดจนการเอาใจใส่และไม่เป็นภาระของสังคม (พงทอง ไกรพิบูลย์, 2553: ออนไลน์) ดังนั้นผู้สูงอายุไม่ต้องการเพียงแต่เป็นฝ่ายได้รับการดูแลจากบุตรหลานหรือสังคมเท่านั้นแต่พยายามที่จะช่วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ รายได้ความเป็นอยู่ ผู้สูงอายุบางคนมีความสามารถที่จะช่วยเหลือตัวเองได้ ผู้สูงอายุหลายคนที่เกี่ยวข้องอายุแล้วยังมีความรู้ มีประสบการณ์ ความสามารถสูง และยังเป็นที่ต้องการและสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้อยู่ ดังนั้น การส่งเสริมพลังทางปัญญาของผู้สูงอายุและการเตรียมตัวสำหรับผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่ภาครัฐควรต้องหาแนวทางการส่งเสริมพลังปัญญาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้สังคมไทยในอนาคตเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ

การจัดการด้านสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุอย่างเป็นทางการในประเทศไทยนั้นมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 จากการตราพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญ พ.ศ.2494 เพื่อเป็นหลักประกันด้านรายได้ของข้าราชการเมื่อถึงวัยเกษียณ ซึ่งต่อมามีแนวคิดการจัดสวัสดิการของรัฐแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะด้านสังคมสงเคราะห์เกี่ยวกับการจัดที่พักอาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เพื่อเป็นปัจจัยเบื้องต้นในการดำรงชีวิต ซึ่งผู้สูงอายุเหล่านี้ครั้งหนึ่งเคยทำประโยชน์และเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจของชาติด้านกำลังแรงงาน บัดนี้เข้าสู่วัยสูงอายุหรือวัยชราเกิดความเสื่อมถอยทั้งด้านกำลังกาย และจิตใจ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐจะต้องให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม รักษา และฟื้นฟูดูแลความเป็นอยู่และจิตใจ รวมไปถึงการสนับสนุนให้สามารถดำรงคงอยู่แบบพึ่งพาตนเองต่อไปได้อย่างปกติสุข เพื่อแสดงถึงเกียรติภูมิของประเทศในการดูแล และหลักประกันด้านความเป็นอยู่ของประชาชน รวมไปถึงถึงหลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่บัญญัติว่า ทุกคนมีสิทธิที่จะมีความเป็นอยู่ในมาตรฐานที่ถูกต้องเหมาะสมในด้านสุขภาพ ความผาสุกของตนเองและครอบครัว และมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันในยามว่างงาน เจ็บป่วย ไร้ความสามารถ เป็นหม้าย ชราภาพ หรือขาดปัจจัยในการครองชีพอื่น ๆ อันเนื่องมาจากสาเหตุอันพันวิสัยที่ตนเองจะควบคุมได้

การได้รับการคุ้มครองและสวัสดิการตามสิทธิหน้าที่ของการเป็นพลเมืองภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ รัฐได้มองเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ โดยออกกฎหมายพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ซึ่งประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 120 ตอนที่ 130 วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2546 และมีผลบังคับใช้เมื่อ 1 มกราคม พ.ศ. 2547 พระราชบัญญัตินี้มีทั้งหมด 24 มาตราโดยสรุป คือ รัฐต้องคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปที่มีสัญชาติไทยให้ได้รับการดูแลในด้านการแพทย์และสาธารณสุข การศาสนา ข้อมูลข่าวสาร การประกอบอาชีพ การพัฒนาตนเอง การศึกษา การอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย การช่วยเหลือ การยกเว้นการลดหย่อนภาษี ค่าธรรมเนียม และอื่น ๆ ตามประกาศของคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ตลอดจนในปณิญาของผู้สูงอายุ 9 ประการที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อพิทักษ์สิทธิคุ้มครองและส่งเสริมในเรื่องโอกาสทางการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ภาครัฐได้วางเป้าหมายไว้ในระดับชาติที่จะพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุไทยให้เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและศักยภาพให้เป็นผลสำเร็จในระยะเวลาอันใกล้ โดยภาครัฐได้กำหนดเรื่องผู้สูงอายุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 53 ว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพมีสิทธิได้รับสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวก อันเป็นสาธารณะอย่างสมศักดิ์ศรี และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ”

ตามมาตรา 80 (1) ว่า “รัฐต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้ อยู่ในสภาวะยากลำบากให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้” (ราชกิจจานุเบกษา, 2553: 16)

เทศบาลนครรังสิตเป็นองค์ปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดใหญ่โดยเทศบาลนครรังสิตมีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูงและสังคมมีความหลากหลายซับซ้อน เนื่องจากการขยายตัวของเมืองใหญ่ของ กรุงเทพมหานครทำให้รังสิตเติบโต กลายเป็นนครขนาดใหญ่อย่างรวดเร็ว ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย จากสภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิตเป็นลักษณะเมืองที่มีประชากรหนาแน่น เทศบาลนครรังสิตมีผู้สูงอายุจำนวน 8,106 คนคิดเป็นร้อยละ 10.4 ของประชากรทั้งหมด ทำให้เทศบาลนครรังสิตต้องวางแผนในการดูแลผู้สูงอายุ โดยกำหนดเป็นภารกิจหลักของเทศบาลและได้มีการจัดทำโครงการที่รองรับสภาพปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ 1) โครงการอบรมอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุเพื่อดูแลจิตใจ อารมณ์ของผู้สูงอายุ มีชมรมผู้สูงอายุ 11 ชมรมไว้คอยดูแลในแต่ละหมู่บ้าน 2) โครงการเสริมสร้างสมรรถนะผู้ช่วยในผู้สูงอายุ โรงพยาบาลประจักษ์ศิลปาคม 3) โครงการส่งเสริมสุขภาพอบรมผู้สูงอายุ 4) โครงการผูกพันสานใจเตรียมผู้สูงอายุ โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 120 คน คอยเป็นผู้สำรวจข้อมูลและลงพื้นที่ในการดูแลผู้สูงอายุ (เทศบาลนครรังสิต. 2550: ออนไลน์) ถึงแม้จะมีโครงการที่แก้ไขหรือรองรับปัญหาของผู้สูงอายุไว้อย่างชัดเจนแต่เทศบาลนครรังสิตก็ยังคงดูแลไม่ทั่วถึงเพราะผู้สูงอายุในปัจจุบันยังมีจำนวนมากขึ้นจึงทำให้เป็นปัญหาในหลายด้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านของเทศบาลนครรังสิต ผู้หนึ่งได้กล่าวถึงผู้สูงอายุบางส่วนของที่อาศัยในพื้นที่ที่ไม่ได้จัดตั้งเป็นชุมชนยังมีปัญหาในการเตรียมความพร้อมก่อนวัยสูงอายุถึงแม้จะมีโครงการเตรียมความ เกิดปัญหาในการประสานงานและมีผลทำให้เกิดปัญหาในการตรวจสอบอยู่เสมอ ส่วนหมู่บ้านจัดสรรที่เป็นนิติบุคคลไม่ให้ความร่วมมือกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเท่าที่ควร จึงทำให้การสำรวจเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องนี้ได้ยากและไม่ทั่วถึงและรวมถึงการเข้าไปให้ความช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ซึ่งญาติไม่ค่อยมีเวลาดูแลอย่างใกล้ชิดพร้อมเพื่อดูแลก็ไม่ครอบคลุม เพราะผู้สูงอายุมีความต้องการที่แตกต่างกัน ส่วนชมรมผู้สูงอายุที่จัดตั้งขึ้นมีจำนวนมากและสถานที่ทำการแออัดทำให้ผู้สูงอายุไม่อยากจะให้ความร่วมมือ ผู้สูงอายุไม่สามารถเข้าร่วมรับบริการหรือร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ได้ เช่น ด้านอาชีพ ด้านสุขภาพ และนันทนาการ เป็นต้น ที่สำคัญผู้สูงอายุบางท่านมีทั้งประสบการณ์ความรู้ ความสามารถ ไม่ใช่จะเป็นแค่ภาระอย่างเดียวแต่ยังมีประโยชน์อีกมาก เพราะผู้สูงอายุที่เกษียณอายุราชการบางท่านยังคงมีพลังมีศักยภาพมีความสามารถจากหลายอาชีพ รวมทั้งประสบการณ์ที่สั่งสมมาตลอดระยะเวลา 60 ปี โดยสามารถถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นผ่านชมรมผู้สูงอายุสู่ชุมชนได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า เทศบาลนครรังสิตจะได้มีการให้บริการเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ และการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ก็ยังพบว่า ผู้สูงอายุในปัจจุบันยังมีความต้องการในเรื่องคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อยากทำประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมที่ตนเองอยู่อาศัย และอีกส่วนหนึ่งยังต้องการได้รับความสนใจ อยากเพิ่มศักยภาพในการพึ่งตนเองไม่เป็นภาระแก่ลูกหลานและสังคม เช่นนี้ เทศบาลนครรังสิตจึงควรและหาแนวทางเพื่อพัฒนาการบริหารงานให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างครอบคลุมและทั่วถึง สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค ศักยภาพความต้องการของผู้สูงอายุ อันนำไปสู่การนำเสนอแนวทางพัฒนาผู้สูงอายุจากภาระให้เป็นพลังในเขตเทศบาลนคร

รังสิต อันจะเป็นข้อมูลสำคัญในการส่งเสริมให้การพัฒนาการบริหารงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุของเทศบาลนครรังสิต เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรค ข้อจำกัดในการทำงานด้านสวัสดิการและสวัสดิภาพผู้สูงอายุของเทศบาลนครรังสิต
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครรังสิต
3. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครรังสิต
4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุจากภาระให้เป็นพลังในเขตเทศบาลนครรังสิต

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา

1. ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ได้แก่ ความหมายของผู้สูงอายุ สภาพทั่วไปของผู้สูงอายุ แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สูงอายุ แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของผู้สูงอายุ และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผู้สูงอายุ
2. ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด นโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ได้แก่ บทบัญญัติที่บรรจุหลักการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ นโยบายรัฐบาลด้านผู้สูงอายุ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ และการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย
3. ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและการปกครองท้องถิ่น ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการ และแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น
4. ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลเทศบาลนครรังสิต ได้แก่ ที่ตั้งและอาณาเขต ข้อมูลประชากร และข้อมูลด้านนโยบาย และการบริหารงาน
5. ศึกษาเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานวิจัยในประเทศ และงานวิจัยต่างประเทศ

ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญและพื้นที่

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ นายกเทศบาลนครรังสิต 1 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 4 คน และผู้สูงอายุเทศบาลนครรังสิต 32 คน รวมทั้งสิ้น 37 คน
2. พื้นที่เป้าหมายในการเก็บข้อมูล คือ เทศบาลนครรังสิตมีทั้งหมด 82 ชุมชน ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงมา 32 ชุมชน จัดกลุ่มเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนแออัด จำนวน 8 คน (2) กลุ่มผู้สูงอายุฐานะปานกลาง จำนวน 8 คน (3) กลุ่มผู้สูงอายุฐานะค่อนข้างดี (บ้านจัดสรร) จำนวน 8 คน และ(4)กลุ่มผู้สูงอายุฐานะดี (บ้านเดี่ยว) จำนวน 8 คน เพื่อให้มีลักษณะความเป็นตัวแทนในการให้ข้อมูลที่ครอบคลุมในทุกระดับฐานะของผู้สูงอายุ ได้แก่ (1) ชุมชนเดชาพัฒนา (2) ชุมชนชลประทานรังสิต (3) ชุมชนซอยเจริญสิน (4) ชุมชนศาลเจ้าตลาดคลองหนึ่ง (5) ชุมชนธัญญารักษ์ (6) ชุมชนตลาดรังสิต (7) ชุมชนตลาดสุชาติ (8) ชุมชนหมู่บ้านสร้างบุญ (9) ชุมชน ม.รัตนโกสินทร์ 3 (10) ชุมชน ม.รัตนโกสินทร์ 5 (11) ชุมชนประตุน้ำจุกพาลงกรณ์ (12) ชุมชนรังสิต-

ปทุมธานี 2 (13) ชุมชนโกลเด้นท์คอนโดทาวน์ 1 (14) ชุมชนซอย 40 (15) ชุมชนซอย 43 (16) ชุมชนซอย 53 (17) ชุมชนซอย 54 (18) ชุมชนซอย 61 (19) ชุมชนซอย 78 (20) ชุมชนคุ้มเกล้าเจริญสุข (ไทเทย์น) (21) ชุมชนบ้านฟ้าลาภู (22) ชุมชนบ้านเอื้ออาทรรังสิต คลอง 1 (23) ชุมชนเสนาวิลล่า 91 (24) ชุมชนฉัตรสุวรรณ (25) ชุมชนคลองสองสามัคคี (26) ชุมชน ม.ร.ว.สุพรรณ (27) ชุมชนหมู่บ้านเปรมปรีย์คันทรี่โฮม (28) ชุมชนหมู่บ้านนรุตตา (29) ชุมชนซอยดี (30) ชุมชนอยู่เจริญ (31) ชุมชนหมู่บ้านพงษ์ศิริ 1 และ (32) ชุมชนซอยรังสิต-นครนายก 61

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุจากภาวะให้เป็นพลัง กรณีศึกษาเทศบาลนครรังสิต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ แปลความหมายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค ศักยภาพ ความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครรังสิต และแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุจากภาวะให้เป็นพลังในเขตเทศบาลนครรังสิต มีรายละเอียดในการดำเนินการ ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured In-dept Interview Form) โดยการสัมภาษณ์ด้วยตัวเองแบบตัวต่อตัว (Face to Face Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มาใช้เป็นประเด็นในการสัมภาษณ์สำหรับงานวิจัยได้ ดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านงบประมาณ และปัญหาด้านการบริหารจัดการปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านการบริหารจัดการ ปัญหาด้านร่างกาย ปัญหาด้านจิตใจและอารมณ์ ปัญหาด้านครอบครัวและสังคม และปัญหาด้านรายได้และสวัสดิการ
2. ศักยภาพของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครรังสิต ได้แก่ ศักยภาพด้านทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ ศักยภาพด้านการทำงาน และศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมและการอยู่ร่วมกันในสังคม
3. ความต้องการของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครรังสิต ได้แก่ ความต้องการด้านร่างกาย ความต้องการด้านการพัฒนาความรู้ ความต้องการด้านรายได้และสวัสดิการสังคม และความต้องการด้านครอบครัวและสังคม
4. แนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครรังสิต ได้แก่ แนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุด้านสุขภาพ แนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุด้านอาชีพ แนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการบริหารจัดการ แนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุด้านสังคม และแนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยผู้วิจัยเข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด 37 คน ได้แก่ (1) กลุ่มผู้บริหารและบุคลากรของเทศบาลนครรังสิต ซึ่งเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานใกล้ชิดและรับผิดชอบในสวัสดิการและสวัสดิภาพของผู้สูงอายุอันเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของงานวิจัยนี้ จำนวน 5 คน และ (2) ผู้สูงอายุจาก 32 ชุมชน โดยการเข้าปรึกษาประธานชุมชนเกี่ยวกับความเหมาะสมตามกลุ่มฐานะเศรษฐกิจ ได้แก่ ที่จัดไว้ 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน

แออัด จำนวน 8 คน (2) กลุ่มผู้สูงอายุฐานะปานกลาง จำนวน 8 คน (3) กลุ่มผู้สูงอายุฐานะค่อนข้างดี (บ้านจัดสรร) จำนวน 8 คน และ (4) กลุ่มผู้สูงอายุฐานะดี (บ้านเดี่ยว) จำนวน 8 คน พร้อมเข้าสัมภาษณ์จนครบทั้ง 32 ชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาสรุปสาระสำคัญของเนื้อหาที่ได้จัดกระทำไว้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และจัดกลุ่มความคิดตามประเด็นที่ศึกษาโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เป็นประเด็นหลัก ประเด็นรองไว้ในลักษณะบรรยาย (Descriptive) โดยการตรวจสอบแบบวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) แล้วสร้างข้อสรุปในรูปแบบตารางสรุปเพื่อความสะดวกต่อการนำเสนอต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

1. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานผู้สูงอายุ

1.1 ด้านบุคลากร พบว่า บุคลากรในการดูแลผู้สูงอายุไม่เพียงพอ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญอาจเนื่องมาจากบุคลากรของเทศบาลนครรังสิตมีหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุในเขตเทศบาลโดยตรงนั้นมีเพียงอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งมีจำนวนเพียง 200 กว่าคนเท่านั้น จึงต้องทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมผู้สูงอายุแบบกระจายกันออกไป โดยแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ในขณะที่เทศบาลนครรังสิตมีชุมชนถึง 82 ชุมชน จึงทำให้การดูแลผู้สูงอายุไม่ทั่วถึงและครอบคลุมเท่าที่ควร เป็นผลให้เกิดปัญหาบุคลากรในการดูแลผู้สูงอายุไม่เพียงพอ ดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2552: 5) ที่นำเสนอ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2550 ที่เห็นชอบให้มีการขยายผลโครงการอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ ให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ ซึ่งนโยบายนี้ควรได้รับการถ่ายทอดสู่ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้แพร่หลาย และระบุไว้ในแผนชุมชนของท้องถิ่นอย่างชัดเจน

1.2 ด้านงบประมาณ พบว่า การจัดงบประมาณในการดูแลผู้สูงอายุยังไม่ครอบคลุมต่อความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น งบประมาณในการจ้างบุคลากรมาดูแลผู้สูงอายุ และงบประมาณกิจกรรมฟื้นฟูและป้องกันการเสื่อมถอยของร่างกายผู้สูงอายุ เป็นต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่เทศบาลประสบปัญหาในการจัดสรรงบประมาณที่ไม่ครอบคลุมต่อความต้องการของผู้สูงอายุนั้น อาจเนื่องมาจากความต้องการของผู้สูงอายุมีความหลากหลาย และซับซ้อน อาทิเช่น ด้านสุขภาพ ด้านชิวอนามัย ด้านสภาพแวดล้อม ด้านการศึกษา ด้านสวัสดิการสังคม จึงส่งผลให้การจัดทำงบประมาณแต่ละครั้งขาดความครอบคลุมในบางประเด็น จึงทำให้การจัดงบประมาณในการดูแลผู้สูงอายุยังไม่ครอบคลุมต่อความต้องการของผู้สูงอายุเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุวสีลา พายุศิริ (2549:145) ที่วิจัยเรื่อง ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แล้วพบว่า การจัดสรรงบประมาณขององค์กรที่ดูแลสวัสดิการของผู้สูงอายุนั้นขาดการประสานข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุ เนื่องจากองค์กรเหล่านี้ต้องดูแลผู้สูงอายุจำนวนมาก และต่างก็มีความชำนาญทางเทคนิคเฉพาะด้านต่าง ๆ กัน จึงควรประสานข้อมูลกัน เพื่อสนองต่อความต้องการที่หลากหลายในหลายด้านของผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านสวัสดิการสังคม อีกทั้งยังพบปัญหางบประมาณที่ไม่เพียงพอ เพราะงานด้านผู้สูงอายุเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก

1.3 ด้านการบริหารจัดการ พบว่า (1) ข้อจำกัดในอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของเทศบาลนครรังสิตไม่ครอบคลุมถึงการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุในทุก ๆ เรื่องอย่างรอบด้าน จึงส่งผลให้การบริหารจัดการด้านการดูแลผู้สูงอายุไม่คล่องตัวไปด้วย (2) เทศบาลนครรังสิตยังไม่มีการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุที่มีความเสื่อมถอยทางสุขภาพร่างกายจนเป็นวัยพึ่งพิง (3) ยังขาดการประเมินผลระบบการบริหารจัดการในการดูแลผู้สูงอายุ และ (4) เทศบาลมีผู้รับผิดชอบด้านการประสานงานผู้สูงอายุไม่เพียงพอ จึงส่งผลให้มีการบริหารจัดการไม่เต็มประสิทธิภาพ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญอาจเนื่องมาจากการบริหารจัดการในการดูแลผู้สูงอายุที่ปัจจุบันทำได้ลำบากขึ้น เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นมาก เป็นเหตุให้ประสิทธิภาพในการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุในเรื่องการดูแลเรื่องสุขภาพร่างกายผู้สูงอายุลดลง ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุหลายหน่วยงานจึงเกิดปัญหาเกี่ยวกับการประสานงาน และการติดตามประเมินผลระบบการบริหารจัดการในการดูแลผู้สูงอายุจำนวนมากที่ทำได้ยาก ทำให้บุคลากรที่ดูแลสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุจึงไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งนภา อินจันทร์ (2545: 71) ที่วิจัยเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ทดแทนกรณีชราภาพของกองทุนประกันสังคม ที่พบว่า ปัญหาสำคัญด้านการดำเนินงานของสำนักงานประกันสังคมก็คือ อัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านทะเบียนงานบัตร และขาดแคลนบุคลากรที่จะให้การประชาสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ประกันตน

1.4 ด้านร่างกาย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เกิดจากการมีร่างกายไม่ค่อยแข็งแรง และมีความเจ็บป่วยเพราะความสูงอายุ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญอาจเนื่องมาจากระบบในร่างกายของผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย และอวัยวะไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ ส่วนหนึ่งเกิดจากการเสื่อมถอยของอวัยวะต่าง ๆ ความผิดปกติของระบบประสาทและสมอง ทำให้ประสิทธิภาพการทำงานของสมองและประสาทลดลง จึงทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตที่ต้องประสบกับความเจ็บป่วยบ่อยครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2544: 44) ได้กล่าวถึงสภาพทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ (Physical Status Aging) ว่า เมื่อก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ระบบในร่างกายของผู้สูงอายุ มีการเปลี่ยนแปลงอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายเปลี่ยนแปลงและไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ อัตราการเผาผลาญในร่างกายลดน้อยลงอีกด้วย และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ บุญทิพย์ สิริธรงค์ศรี (2553: 52) ที่กล่าวถึงปัญหาด้านร่างกายของผู้สูงอายุไว้ว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีปัญหาทุกระบบ โดยเฉพาะระบบกล้ามเนื้อและกระดูก เช่น ปวดเมื่อยเนื้อตัว ปวดหลัง ปวดเอว ปวดขา และไม่มีแรง เดินไม่ค่อยได้ เป็นโรคเรื้อรังต่าง ๆ เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ ไต เป็นต้น ปัญหาจากการเสื่อมของอวัยวะ เช่น ต้อกระจก ต้องไปหาหมอประจำ และบางคนมีหลายโรค เป็นต้น

1.5 ด้านจิตใจและอารมณ์ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความหงุดหงิดจากปัญหาสุขภาพ และปัญหาสภาพแวดล้อม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ผู้สูงอายุมีความหงุดหงิดกังวลใจจากปัญหาสุขภาพ และปัญหาสภาพแวดล้อม เป็นเพราะความเสื่อมถอยด้านร่างกายมีผลกระทบต่อระบบประสาท ความทรงจำ เกิดอาการหลงลืม เกิดความกังวลใจกลัวถูกทอดทิ้ง เป็นต้น จึงส่งผลให้จิตใจหดหู่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2544: 45) ได้กล่าวถึงสภาพทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ไว้ว่า สภาพทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ (Psychological Status of Aging) ส่วนหนึ่งเกิดจากการเสื่อมถอยของอวัยวะต่าง ๆ ความผิดปกติของระบบประสาทและสมอง ทำให้ประสิทธิภาพการทำงานของสมองและประสาทลดลง มีผลกระทบต่อระบบความ

ทรงจำ เกิดอาการหลงลืม และความทรงจำย้อนกลับ สามารถจดจำเหตุการณ์ในอดีตได้ดีกว่าเหตุการณ์ในปัจจุบัน จึงทำให้จิตใจเกิดความกังวลอยู่เสมอ

1.6 ด้านครอบครัวและสังคม พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ขาดการปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว และขาดการปฏิสัมพันธ์กับสังคม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญอาจเนื่องมาจากปัญหาจากเศรษฐกิจในปัจจุบันที่ทุกคนในครอบครัวต้องดิ้นรนและช่วยเหลือกันทำมาหากิน ทำให้ขาดโอกาส และเวลาในการปฏิสัมพันธ์ การดูแลร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความเหงาและรู้สึกโดดเดี่ยว และที่นอกเหนือจากนี้ยังมีปัญหาของสภาพแวดล้อมชุมชนในปัจจุบัน และปัญหารายได้ที่ลดลงของผู้สูงอายุก็ยิ่งเพิ่มความกังวลแก่ผู้สูงอายุยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2544: 45) ได้กล่าวถึงสภาพของสถานภาพทางด้านสังคมของผู้สูงอายุ (Social Status of Aging) ไว้ว่า ในอดีตผู้สูงอายุและครอบครัว ประกอบด้วยบุตร หลาน และบุคคลอื่นไม่น้อยกว่า 3 รุ่นอายุอาศัยด้วยกันในลักษณะครอบครัวใหญ่ อันเป็นลักษณะครอบครัวขยาย (Extended Family) ซึ่งสมาชิกทุกรุ่นมีความรักใคร่ และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ปัจจุบันโครงสร้างครอบครัวกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ประกอบด้วย บิดา มารดา และบุตรเท่านั้น ทำให้กิจกรรมในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปบางครั้งต้องพึ่งพิงสถาบันจากภายนอกในลักษณะของการซื้อบริการ เช่น การเลี้ยงดูบุตร และการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น ทำให้ครอบครัวเหินห่างกันออกไป

1.7 ด้านรายได้และสวัสดิการ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้ไม่สอดคล้องกับรายจ่าย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้ไม่สมดุลรายจ่าย เนื่องมาจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้มีอาชีพรับราชการและมีฐานะไม่ค่อยดีเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุร่างกายเสื่อมถอย จึงไม่สามารถทำงานได้เหมือนเดิมทำให้รายได้ที่เคยมีลดลงแต่ค่าใช้จ่ายยังคงเท่าเดิมหรือเพิ่มขึ้นจากการเสียค่ารักษาพยาบาลในยามเจ็บป่วย เมื่อเป็นเช่นนี้ สวัสดิการของรัฐ เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเดือนละ 700 บาท จึงไม่เพียงพอต่อการยังชีพของผู้สูงอายุได้อย่างปกติสุข ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ พิกุลทอง อันแปลง (2552: 58-59) ได้ทำการวิจัย เรื่องสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนปิงฉิมทัศน์ 2 เทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม แล้ว พบว่า ปัญหาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนปิงฉิมทัศน์ 2 มีปัญหาเรื่องรายได้ในการใช้จ่ายแต่ละเดือน มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ไม่มีเงินออมใช้ในยามฉุกเฉิน ตามลำดับ

2. ศักยภาพของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครรังสิต

2.1 ด้านทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความคิดที่เป็นระบบ มีประสบการณ์ มีความรู้ มีความคิดเป็นผู้นำ และมีการสื่อสารที่ชัดเจนพอสมควร และยังสามารเป็นผู้ที่ถ่ายทอดประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นภูมิปัญญาให้ชนรุ่นหลังได้สืบทอดได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีความสามารถในการเรียนรู้ อาจเป็นเพราะประสบการณ์จากการทำงาน และความรู้สึกรู้ว่ากำลังเข้าสู่วัยสูงอายุจึงพยายามแสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มที่ เพื่อให้สังคมยอมรับและตระหนักในคุณค่าของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ มาตรการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมได้ตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ ที่มีแนวทางให้ภาครัฐจัดกิจกรรมและส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุที่มีต่อสังคม และยังสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักส่งเสริมสุขภาพ (2544: 5-7) ที่ได้นำเสนอทฤษฎีกิจกรรม

(Activity Theory) ที่กล่าวถึงผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมอยู่เสมอ ๆ จะมีบุคลิกภาพที่กระฉับกระเฉง เพราะการทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอจะทำให้มีความพึงพอใจในชีวิตและเกิดการปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมน้อยกว่า

2.2 ด้านการทำงาน พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในหลายศาสตร์ที่แตกต่างกันไปมากมายหลายด้าน และมีประสบการณ์ในการทำงานที่หลากหลายอาชีพ เช่น คำขาย รับจ้าง และรับราชการ เป็นต้น ผู้สูงอายุบางส่วนไม่สามารถประกอบอาชีพใด ๆ ได้ เนื่องจากมีปัญหาสุขภาพและสรีระที่ถดถอยลง ทำให้ความสามารถในการทำงานลดลงมีสภาวะพึ่งพิงทำให้ผู้สูงอายุเกิดความเครียดจากสภาวะร่างกายเสื่อมถอย ความท้อแท้ กังวล และรู้สึกที่ตนเองด้อยค่าในสังคม เนื่องจากความสามารถที่ลดลง จึงไม่ยอมปฏิสัมพันธ์และเก็บตัวเพียงลำพังเงียบ ๆ ทำให้กระบวนการความคิดของสมองช้าลงทุกที ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ยรรยงค์ มณีวงษ์ (2554: ออนไลน์) กล่าวถึงผู้สูงอายุเกี่ยวกับการถอยห่างออกจากสังคมของ Elaine Cummings and William Henry ที่พิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกในหนังสือ *Growing old: The Process of Disengagement* เมื่อปี 1961 มีใจความว่า ผู้สูงอายุและสังคมจะลดบทบาทอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามความต้องการของร่างกายและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากพอใจกับการไม่เกี่ยวข้องกับสังคมต่อไป

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมและการอยู่ร่วมกันในสังคม พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งมีความพร้อมเข้าร่วมกิจกรรม เป็นผู้นำชุมชน และช่วยเหลือชุมชนอย่างเต็มที่ และลูกหลานของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครรังสิตส่วนใหญ่มีความยินดีที่จะให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้แสดงศักยภาพด้านนี้ได้อย่างชัดเจน อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนจากลูกหลาน เพราะอยากให้ญาติผู้ใหญ่ได้มีการพบปะสังสรรค์กับเพื่อนฝูงที่มีวัยใกล้เคียงกันได้แสดงออกถึงความสามารถ การคิด วิเคราะห์ ได้ทำกิจกรรมสันทนาการ ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขและภาคภูมิใจในตนเองจากการเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2548: 103) ที่ได้เสนอแนวคิดครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน (Family and Community-Based) ในการจัดการสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุในชุมชน ส่วนหนึ่งของสาระสำคัญได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวมีส่วนสำคัญต่อการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพเรื้อรัง และการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว และเครือข่ายถือเป็นความช่วยเหลือให้ผู้สูงอายุได้ใช้ชีวิตอยู่ในครอบครัวและชุมชนอย่างมีความสุข โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านอารมณ์และจิตใจ

3. ความต้องการของผู้สูงอายุในเทศบาลนครรังสิต

3.1 ด้านร่างกาย พบว่า ผู้สูงอายุต้องการศูนย์สุขภาพในการดูแลตรวจสุขภาพ ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และสวนสุขภาพ และผู้สูงอายุต้องการสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่สะอาด และถูกสุขอนามัย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ผู้สูงอายุต้องการ ได้แก่ การได้รับการดูแลสุขภาพ ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยนั้น เพราะความต้องการข้างต้นเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพอย่างปกติสุขของมนุษย์โดยทั่วไป ซึ่งเป็นเรื่องปกติที่ผู้สูงอายุจะเรียกร้องและต้องการความช่วยเหลือจากรัฐ อันเนื่องมาจากสภาพร่างกายและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุนั้นถดถอยลงเรื่อย ๆ ทำให้เกิดความขาดแคลนในสิ่งเหล่านี้ลงทุกวัน จึงได้ร้องขอความช่วยเหลือจากรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายในการจัดสรรบริการด้านการดูแลสุขภาพและการการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุในสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีของอดีตนายกรัฐมนตรี นายอินทร์ ปันยารชุน

(อ้างถึงใน สันติ ศิริธีราเจริญ, 2543: 138) ซึ่งก็คือ นโยบายและมาตรการผู้สูงอายุระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) โดยมีสาระที่เกี่ยวข้อง คือ เผยแพร่ความรู้ให้ผู้สูงอายุ รู้จักการปรับตัว การดูแลสุขภาพ การป้องกันโรค โภชนาการ การออกกำลังกายด้วยรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนจัดให้มีบริเวณและอุปกรณ์ที่เหมาะสม สำหรับการออกกำลังกาย การพักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งการบริการพิเศษด้านนันทนาการ และขยายบริการและสวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย สังคม สาธารณูปโภคสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มียาได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ และไม่มีผู้อุปการะ

3.2 ด้านการพัฒนาความรู้ พบว่า (1) ต้องการเรียนรู้เรื่องการใช้สื่อออนไลน์ เรียนรู้การใช้แท็บเล็ต เฟซบุ๊ก ไลน์กลุ่ม เพื่อให้สามารถก้าวทันโลกและยังสามารถใช้ติดต่อสื่อสารกับลูกหลาน หรือกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกันเองง่ายขึ้น (2) ต้องการให้เทศบาลนครรังสิตจัดกิจกรรมศึกษาดูงานให้แก่ผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง (3) ต้องการให้พัฒนาเรื่องความรู้ในการใช้บริการด้านสาธารณะ เพื่อให้สามารถเข้าถึงบริการได้ง่ายและรวดเร็ว (4) ต้องการให้พัฒนาเรื่องการช่วยเหลือตนเองในยามฉุกเฉิน และการช่วยเหลือตัวเองเบื้องต้น (5) ต้องการที่จะเรียนรู้กระบวนการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์อย่างเป็นระบบ และ (6) ต้องการความรู้เรื่องการเข้าถึงสังคม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นความสำคัญในการพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารออนไลน์ และความรู้ที่ใช้ในการใช้ชีวิตนั้น เพราะอาจเห็นว่า ความรู้ด้านเทคโนโลยีจะช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าถึงข้อมูลที่เทศบาลได้ประชาสัมพันธ์ให้แก่ผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ในการใช้บริการด้านสาธารณะ ความรู้ในการช่วยเหลือตนเองในยามฉุกเฉิน และความรู้อื่น ๆ ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงข้อมูลออนไลน์ได้อย่างรวดเร็ว รวมไปถึงการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานราชการหรือลูกหลานในลักษณะของการสร้างเครือข่าย และเพื่อความบันเทิงได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจะทำให้อุณหภูมิชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ญัตินันท์ ศิริเจริญ (2558: 98) ที่ได้ศึกษาเรื่อง กรณีศึกษาการใช้สื่อใหม่ผ่านโซเชียลมีเดียในโทรศัพท์มือถือเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว ณ ประเทศนิวซีแลนด์ ที่กล่าวถึงผู้สูงอายุว่า เป็นประชากรที่สำคัญกลุ่มหนึ่งซึ่งดำรงชีวิตในช่วงเวลาของความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็วในสังคมโลกยุคหลอมรวมเทคโนโลยีที่ปัจจุบันเทคโนโลยีสื่อใหม่ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของมนุษย์เรามากขึ้น โดยเฉพาะการใช้สื่อใหม่เพื่อการพูดคุยสื่อสารที่เป็นลักษณะเครือข่ายออนไลน์มากขึ้น ดังนั้นการใช้สื่อใหม่ผ่านโซเชียลมีเดียในโทรศัพท์มือถือซึ่งจะมีโปรแกรมประยุกต์ต่าง ๆ มากมาย ได้แก่ การใช้เฟซบุ๊ก (Facebook) การใช้สไกป์ (Skype) การใช้โปรแกรมไลน์ (Line) การใช้อีเมล (Email) เป็นต้น และยังสอดคล้องกับพระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546 มาตราที่ 11 ที่ได้บัญญัติไว้ว่า ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ... การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ... การพัฒนาตนเอง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน ... และสอดคล้องกับแนวคิดของ สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล (2544: 211) ที่กล่าวถึงหลักประกันเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุเกี่ยวกับระบบสวัสดิการและการดำเนินการสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับหลักประกันการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ผู้สูงอายุจึงควรได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อให้ได้มีโอกาสในการพัฒนาการดำรงชีวิต การเข้าถึงบริการ การเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นทั้งข้อมูลด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนา

ทักษะ ด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง รวมถึงข้อมูลข่าวสารการอบรม สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้ผู้สูงอายุของเทศบาลนครรังสิตเห็นถึงความสำคัญดังกล่าว

3.3 ด้านรายได้และสวัสดิการสังคม พบว่า (1) ต้องการรายได้จากเบี้ยยังชีพที่รัฐบาลสนับสนุน รายเดือนที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตตามภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน (2) ต้องการรายได้เสริมหลังจากเกษียณการทำงานแล้ว และ (3) ต้องการให้ดูแลสวัสดิการด้านโภชนาการที่จำเป็น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุหลักที่บุคลากรกล่าวถึงรายได้ผู้สูงอายุจากเบี้ยยังชีพนั้นไม่เพียงพอ ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันมีค่าใช้จ่ายสูง เมื่อเทียบกับจำนวนเงินของเบี้ยยังชีพแล้วสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่า จำนวนเงินที่ผู้สูงอายุได้รับไม่เหมาะสมกับสถานการณ์เศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้มีมุมมองเพิ่มเติมว่า ผู้สูงอายุต้องการรายได้เสริมหลังจากเกษียณการทำงาน เช่นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ มณฑาทิพย์ วุฒิ (2553) ที่ทำการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลรัฐภูมิ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีข้อค้นพบว่า ระดับความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ จำแนกได้ 6 ด้าน ด้านที่สำคัญหนึ่งในนั้น คือ สวัสดิการด้านปัญหาความยากจนและด้อยโอกาส พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้มีการจัดตั้งกองทุนในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ และต้องการให้มีหน่วยติดต่อประสานงานให้แก่ผู้สูงอายุที่ต้องการงานทำ ตามลำดับ พร้อมข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอีกว่า ผู้สูงอายุต้องการให้เพิ่มจำนวนเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้มากขึ้น

3.4 ด้านครอบครัวและสังคม พบว่า (1) ต้องการกิจกรรมปลูกจิตสำนึกให้ลูกหลานรู้จักบุญคุณพ่อแม่ไม่ทอดทิ้งพ่อแม่ ให้ลูกหลานดูแลเอาใจใส่ตนอย่างใกล้ชิดทั้งด้านร่างกายและจิตใจ (2) ต้องการเข้าร่วมอยู่ในสังคมเพื่อลดภาวะเบื่อและเครียดจากความเหงา และ (3) ต้องการทำประโยชน์เพื่อสังคมและชุมชน เพื่อให้เกิดการยอมรับในฐานะผู้สูงอายุที่บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ผู้สูงอายุต้องการให้ลูกหลานดูแลเอาใจใส่ตนอย่างใกล้ชิด ต้องการเข้าร่วมอยู่ในสังคมเพื่อลดความเครียด อาจเนื่องมาจากภาวะทางจิตใจที่หดหู่ อันเป็นผลกระทบที่เกิดจากการที่ผู้สูงอายุต้องอยู่เพียงลำพังนาน ๆ ทำให้เกิดภาวะซึมเศร้า และต้องการให้ ลูกหลาน ตลอดจนสังคมหันมาสนใจตนเองให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งเห็นได้จากผลการวิจัยที่ ประภาพร มโนรัตน์ (2556: 100-101) ได้ทำวิจัยเรื่อง ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง: ผลกระทบและบทบาทสังคมกับการดูแลแล้วพบว่า องค์ประกอบแห่งคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ด้านสัมพันธภาพทางสังคมเป็นผลกระทบจากความรู้สึกการมีคุณค่าในตนเองลดลง มีความเชื่อมั่นในตนเองน้อย ไม่พึงพอใจในชีวิต ขาดการปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว ขาดการเอาใจใส่ดูแลมีความขัดแย้งในครอบครัว และขาดการปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวและบุตรหลาน ทำให้เกิดการแยกตัวเองออกจากสังคมอันนำไปสู่สภาพปัญหาด้านจิตใจตามมา

4. แนวทางการพัฒนาการบริหารงานด้านผู้สูงอายุในเทศบาลนครรังสิต

4.1 ด้านสุขภาพ พบว่า เทศบาลนครรังสิตมีโครงการ Day Care หรือบ้านพักคนชรา ซึ่งมีกลุ่มพยาบาลวิชาชีพ สิ่งอำนวยความสะดวก และมีกิจกรรมสันทนาการให้กับผู้สูงอายุ (2) เตรียมการจัดอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและพยาบาลคอยดูแลตามบ้านอย่างเพียงพอ และสม่ำเสมอ และ (3) การจัดแพทย์และพยาบาลเข้าตรวจเยี่ยมที่บ้านอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า จากผลการสัมภาษณ์บุคลากรของเทศบาลนครรังสิตได้ให้ข้อมูลว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานด้านผู้สูงอายุ ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุเทศบาลได้มีโครงการ Day Care หรือบ้านพักคนชราแล้วนั้น เป็นเพราะเห็นถึงความสำคัญของการให้สวัสดิการ

ผู้สูงอายุที่ขาดคนดูแล และเพื่อสนองความต้องการภาวะพึ่งพิงของผู้สูงอายุยังตอบสนองด้านสุขภาพด้วยการจัดพยาบาลวิชาชีพมาดูแล พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก และสนองความต้องการด้านจิตใจด้วยกิจกรรมสันทนาการอีกด้วย แต่โครงการ Day Care หรือบ้านพักคนชราก็ยังมีจุดอ่อนที่อาจทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกด้อยค่าที่ต้องพึ่งพาและพึ่งพิงผู้อื่น และยังต้องรู้สึกห่างเหินจากลูกหลานออกไปทุกที จึงเพิ่มสวัสดิการเชิงรุกในการจัดอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านพยาบาล และแพทย์ออกไปดูแลผู้สูงอายุตามบ้าน ก็จะช่วยให้ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการที่ครอบคลุมและทั่วถึงมากขึ้น สอดคล้องกับหลักการจัดการบริการสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุของสหประชาชาติ (อ้างถึงใน มณฑาทิพย์ วุฒิ (2553: 23) ที่ได้รับรองหลักการสำหรับผู้สูงอายุเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1991 ดังนี้ หลักการที่ 1 การมีเสรีภาพ ได้แก่ “...ผู้สูงอายุควรได้รับการดูแลสุขภาพอนามัยอย่างเพียงพอ...” และยังสอดคล้องกับ เสมอ จัดพล (2556: 516) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี แล้วพบว่า แนวทางในการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลต้อง 1) ช่วยเหลือคำรักษาพยาบาล 2) จัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพผู้สูงอายุ และจัดตั้งกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุ 3) จัดบริการครอบครัวอุปการะผู้สูงอายุ 4) จัดสวนสุขภาพและลานออกกำลังกาย 5) คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุ และ 6) จัดตั้งศูนย์ดูแลผู้สูงอายุและเครือข่ายผู้สูงอายุ

4.2 ด้านอาชีพ พบว่า เทศบาลนครรังสิตมีสวัสดิการเชิงวิทยากร อาจารย์สอนอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและสภาพพื้นถิ่นของชุมชนให้กับชมรมที่รวมกลุ่มได้ 50 คน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่เทศบาลนครรังสิตได้จัดสวัสดิการเกี่ยวกับการสอนอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุเป็นเพราะเทศบาลเล็งเห็นว่า ยังมีผู้สูงอายุส่วนหนึ่งยังมีคุณภาพชีวิตไม่ดีพอหรือรายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตอย่างปกติสุข จึงได้จัดกิจกรรมนี้ขึ้นมา แต่เงื่อนไขในการจัดอบรมสำหรับการรวมกลุ่ม 50 คน อาจทำให้ผู้สูงอายุที่ต้องการฝึกอบรมอาชีพประสบปัญหาและอุปสรรคในการรวมกลุ่ม เนื่องจากเป็นตัวเลขที่ค่อนข้างสูง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุของสหประชาชาติ (อ้างถึงใน มณฑาทิพย์ วุฒิ (2553: 23) ที่ได้รับรองหลักการสำหรับผู้สูงอายุเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1991 ดังนี้ หลักการที่ 1 การมีเสรีภาพ “...จากการมีรายได้จากการสนับสนุนของครอบครัวและชุมชน ควรได้รับโอกาสในการทำงานหรือสามารถหารายได้อื่น ๆ...” และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทวีรัชต์ อรุณเกียรติพงศา (2550: 60) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ แล้วพบว่า แนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลสังขะ คือ “...ให้มีการสนับสนุนเงินทุนสำหรับอาชีพเสริม...”

4.3 ด้านการบริหารจัดการ พบว่า (1) เทศบาลได้มีการบริหารจัดการ แบบกระจายอำนาจ คือ มี 11 ชมรม มีประธานชมรมเป็นตัวแทนประสานงาน (2) เทศบาลควรจัดกิจกรรมวันผู้สูงอายุ เพื่อปลูกฝังและรณรงค์ให้ลูกหลานในสังคมไทยได้เห็นถึงระลึกถึงคุณงามความดีและคุณประโยชน์ที่ผู้สูงอายุได้ปฏิบัติมา และ (3) เทศบาลควรจัดเจ้าหน้าที่ประสานงาน และประชาสัมพันธ์ข่าวสาร กิจกรรมและช่วยเหลือให้ทั่วถึงมากขึ้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่เทศบาลนครรังสิตได้จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ มีกิจกรรมสันทนาการ และการเชิดชูเกียรติให้กับผู้สูงอายุนี้เป็นแนวทางพัฒนาที่ดี เป็นแนวทางในการสร้างคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความสุข รวมไปถึงการให้ครอบครัวของผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมสร้างความอบอุ่นให้แก่ผู้สูงอายุเช่นนี้

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิกุลทอง อันแปลง (2552: 81) ที่ศึกษาสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน ปัจฉิมทัศน์ 2 เทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม แล้วมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการ แก้ปัญหาด้านสุขจิตของผู้สูงอายุว่า เทศบาลเมืองมหาสารคามควรมีระบบดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะสภาพจิตใจ ซึ่ง อาจจัดในรูปอาสาสมัครประจำชุมชนโดยอยู่ในการควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เฉพาะทาง และเทศบาล เมืองมหาสารคามควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมในชุมชนระหว่างครอบครัวและผู้สูงอายุให้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อลดช่องว่าง และสร้างความอบอุ่นในครอบครัวให้เกิดขึ้น

4.4 ด้านสังคม พบว่า (1) เทศบาลจัดตั้งชมรม 11 ชมรม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้พบปะ เพื่อน ๆ และมีห้องเรียน ห้องสนทนา การ จัดกิจกรรมอบรมจริยธรรม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เทศบาลนครรังสิตให้ ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมทางสังคมที่มุ่งเน้นไปในการบริหารจัดการจิตใจให้กับผู้สูงอายุ โดยแนวทางการพัฒนา เน้นไปที่กิจกรรมในทางศาสนา การอบรมจริยธรรม กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายและใจ และเปิดโอกาสให้ ผู้สูงอายุได้พูดคุยพบปะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันต์ โขมะนาม (2551 :50) ที่ได้ทำวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง แนวทางและความต้องการดูแลของผู้สูงอายุเพื่อรองรับการ เข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำปลีก อำเภอมือเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ แล้วได้นำเสนอว่า องค์การบริหารองค์การส่วนท้องถิ่นควรจัดตั้งศูนย์รวมผู้สูงอายุเพื่อเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พูดคุยกัน และควรสนับสนุนการจัดชมรมผู้สูงอายุให้ผู้สูงอายุได้ร่วมกันทำกิจกรรม

4.5 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ พบว่า (1) เทศบาลมีการจัดกิจกรรมชมรมทุกเดือน และ ทุกๆ 4 ปี จะนำรวมทุกชมรมเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อแสดงความคิดเห็น และ (2) เทศบาลควรให้ เจ้าหน้าที่ประสานงาน ประชาสัมพันธ์ข่าวสาร กิจกรรมในการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุมากกว่านี้ ผู้วิจัยมีความเห็น ว่า เทศบาลนครรังสิตให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่มุ่งเน้นการพบปะ สังสรรค์ระหว่างผู้สูงอายุ และควรเน้นการประสานงาน ประชาสัมพันธ์ข่าวสารการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ มากกว่านี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิกุลทอง อันแปลง (2552: 85) ที่ได้ศึกษาสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตของ ผู้สูงอายุในชุมชนปัจฉิมทัศน์ 2 เทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม แล้วมีข้อเสนอแนะว่า เทศบาลเมืองมหาสารคามควรเปิดโอกาสให้มีตัวแทนของผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชนของ ตนเองให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้

เนื่องจากปัญหาและอุปสรรคที่พบในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านการ บริหารจัดการ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจและอารมณ์ ด้านครอบครัวและสังคม และด้านรายได้และสวัสดิการ ผู้วิจัย ได้นำมาใช้เป็นประเด็นในการเสนอแนะเพื่อเปลี่ยนภาวะให้เป็นพลัง ดังนี้

1. เทศบาลนครรังสิต ควรแสวงหาแนวทางในการระดมบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถเข้า มาร่วมทำงานเป็นอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ หรือจัดสรรงบประมาณจ้างบุคลากรเพิ่มเติมให้เพียงพอกับความ ต้องการของผู้สูงอายุ

2. เทศบาลนครรังสิต ควรศึกษาข้อกำหนดเพื่อปรับปรุงหาแนวทางช่วยเหลือการเพิ่มเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน
3. เทศบาลนครรังสิต ควรจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุให้มีความกระจายอย่างทั่วถึงในทุก ๆ ชุมชนอย่างเป็นระบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ
4. เทศบาลบาลนครรังสิต ควรส่งเสริมอาชีพ โดยจัดอบรมอาชีพแก่ผู้สูงอายุ โดยลดเงื่อนไขสำหรับจากเดิมต้องมีการรวมกลุ่มอย่างน้อย 50 คน ให้ลดลงเหลือประมาณกลุ่มละ 10 คน เพื่อขยายโอกาสให้แก่ผู้สูงอายุที่มีจำนวนน้อยในชุมชนบางแห่ง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุระหว่างเทศบาลนครรังสิตกับเทศบาลอื่น ๆ เพื่อนำจุดเด่น จุดด้อย เพื่อนำข้อมูลจุดเด่นที่ได้มาปรับปรุง และพัฒนาการบริหารงานด้านผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ควรทำวิจัยแบบเจาะจงเพื่อหาแนวทางพัฒนาเฉพาะด้าน เช่น ศึกษาเฉพาะสวัสดิการผู้สูงอายุ ด้านสุขภาพกาย ด้านสุขภาพจิต ด้านสภาพแวดล้อม และด้านครอบครัวสังคม เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลในการพัฒนาที่เจาะลึกยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ณัฐนันท์ ศิริเจริญ. (2558). “กรณีศึกษาการใช้สื่อใหม่ผ่านโซเชียลมีเดียในโทรศัพท์มือถือเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว ณ ประเทศนิวซีแลนด์.” *Veridian E-Journal, Silpakorn University* 8, 3 (กันยายน – ธันวาคม) : 98.
- ทวีรัชต์ อรุณเกียรติพงศา. (2550). *การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์*. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บุญทิพย์ สิริธรงค์ศรี. (2553). *ความรู้ความเข้าใจและความต้องการของผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง*. งานวิจัยสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประภาพร มโนรัตน์ (2556, กรกฎาคม-ธันวาคม) ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง: ผลกระทบและบทบาทสังคมกับการดูแล. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุดรดิตต์*, 5 (2), 100-101.
- พวงทอง ไกรพิบูลย์. (2553). *การแพทย์แบบต่างๆ*, สืบค้นเมื่อ 11 เมษายน 2558 จาก <http://portal.in.th/thastro.org/pages/2582/>
- พิกุลทอง อันแปลง. (2552). *สภาพปัญหาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนป้อมฉัตร 2 เทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม*. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

- มณฑาทิพย์ วุฒิ. (2553). ยุทธศาสตร์การจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลรัษฎา
อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ. (2552). การพัฒนาและสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ:
สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ.
- ยรรยงค์ มณีวงษ์. (2554). ภาวะสูงอายุ. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2558 จาก <http://sasi-jommie.blogspot.com/2010/09/blog-post.html>
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550, 24 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124
ตอนที่ 47 ก, หน้า 11, 16, 23.
- รุ่งนภา อินจันทร์. (2545). ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ทดแทนกรณีชราภาพของกองทุนประกันสังคม.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2544). สวัสดิการผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2548). รายงานการวิจัยโครงการผู้ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สันติ ศิริธีระเจริญ. (2543). มาตรการทางกฎหมายเพื่อผู้สูงอายุในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2553). ความมั่นคงทางสังคมหรือ
หลักประกันทางสังคม ปี พ.ศ. 2553. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2558 จาก
http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatSubDefault_Final.aspx?catid=8
- สำนักส่งเสริมสุขภาพ. (2544). คู่มือการส่งเสริมสุขภาพที่พึงประสงค์ในผู้สูงอายุสำหรับบุคลากรสาธารณสุข.
กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สุวส์สา พายุศิริ. (2549). ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เสมอ จัดพล. (2556). “การจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบล
อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี.” Veridian E-Journal, Silpakorn University 6,
3 (กันยายน – ธันวาคม) : 516.
- อนันต์ โขมะนาม. (2551). แนวทางและความต้องการดูแลของผู้สูงอายุเพื่อรองรับการเข้าสู่ภาวะสังคม
ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำปลีก อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ.
การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นมหาวิทยาลัยขอนแก่น.